

Prvi greh tradicionalnega razmišljanja je, da ves čas analiziramo za nazaj, iščemo krivce, iščemo vzroke, kritiziramo in argumentiramo. Tako je počel Sokrat in tako počnemo še danes, 2.400 let pozneje.

NAUČIMO OTROKE RAZMIŠLJATI

NASLOV MOGOČE ZVENI NEVERJETNO PRETENCIOSNO, SAJ RAZMIŠLJANJE SODI MED TISTE SAMOUMEVNE ZADEVE, KI POTEKAJO KAR SAME OD SEBE.

MAG. NASTJA
MULEJ,
edina licencirana
trenerka de
**Bonovih metod
razmišljanja v
Sloveniji**

Tako kot dihanje, na primer. Ali lepa drža. A zakaj potem obstajajo knjige in tehnike, ki nas učijo dihati pri sproščanju, plavanju, teku, pri porodu ... in zakaj potem svojim otrokom nenehno popravljamo lepo držo (glavo gor, ramena ven, trebuhi noter), če je tako zelo samoumevno? Zato, ker ni. Res je, da dihamo, res je, da se držimo pokonci, res pa je tudi, da z malce poudarka lahko tako eno kot drugo izboljšamo v splošno zadovoljstvo, boljše počutje in večjo učinkovitost.

RAZMIŠLJANJE NI ODVISNO OD INTELIGENCE

Enako velja tudi za razmišljanje. Mislimo, da se dogaja samo od sebe. Saj se, a ni tako zelo učinkovito, kot če mu posvetimo malce več pozornosti in se naučimo nekaterih tehnik. Razmišljanje je namreč samo večina in ni odvisno od inteligence. Inteligenca je samo potencial našega razmišljanja, kot je motor potencial naše vožnje avtomobila. Lahko imate formulo 1, a če niste večji vožnje, se nikamor ne premaknete. Enako je z našimi možgani. Morda imate vi ali vaši otroci izmerjen visok IQ, a če ne poznate nekaterih orodij razmišljanja, vam to v življenju ne pomaga. Veliko je zelo inteligentnih ljudi, ki so slabii misleci. Pogostokrat zato, ker misljijo, da vse vejo. Ljudje se tega navadno ne zavedamo in tako svoji mladini pravimo: »Začni razmišljati. Pamet v roke. Spomni se nečesa.« Ne povemo pa jim, kako. Ker običajno ne vemo.

KAKO PRELISIČITI RUTINSKE MOŽGANE?

Svojim otrokom, tudi deset let mlajšim od najstnikov, pa bi v resnici lahko pomagali. Tako, da bi jih naučili nekaterih orodij razmišljanja. Razvil jih je dr. Edward de Bono, zdravnik in psiholog, ki se najraje predstavlja kot mislec. Kot internist kardiolog se je ukvarjal s kompleksnimi sistemi v človekovem telesu, nato pa ga je zanimalo, ali podobni postopki potekajo tudi v naših možganih. Začel je raziskovati in ugotovil, da naši možgani vsako prihajajočo informacijo takoj pripredijo v znan vzorec. Z drugimi besedami, narejeni so za rutino. To je večinoma enkratno. Predstavljamte si, da vaši otroci zjutraj ne bi imeli ve-

dno iste rutine: iz postelje, poljubček, oblečemo se, uredimo, pojemo, obujeemo, vzamemo torbico in gremo ven ..., ampak bi želeli biti vedno znova ustvarjalni. Bili bi popolnoma neučinkoviti.

Ker smo tako rutinsko naravnani, se moramo malce potruditi za nerutinske primere, za situacije, v katerih ni dovolj ponavljati starih postopkov, ampak se moramo spomniti novih, drugačnih, po možnosti še boljših – z nekega vidika. Takrat nam pridejo prav de Bonoova orodja. Svojim tehnikam pravi namreč kar orodja – kot imajo mizarji svoja orodja, jih potrebujejo tudi misleci.

RAZMIŠLJANJE V ŠOLE

Orodja za razmišljanje je predstavil v gradivu za poučevanje razmišljanja, ki ga je prvič izdal leta 1972 v okviru svoje dobrodelne organizacije CoRT (Cognitive Research Trust – Sklad za raziskave o razmišljanju). Od takrat do danes poučujejo razmišljanje kot poseben predmet v šolah v 44 državah sveta, od Venezuele, kjer imajo dve uri obveznega predmeta na teden, do Singapurja, kjer je v 102 šolah. Seveda se učijo razmišljanja v šolah v Veliki Britaniji in na Irskem, v Združenih državah Amerike in Kanadi, v Avstraliji in na Novi Zelandiji, na rodni Malti in marsikje v Franciji. V Dominikanski republiki vsak šolar dobi izvod njegove knjige Priročnik pozitivne revolucije (preveden je tudi v slovenščino). UNESCO in WHO sta razvila radijski program, da učita otroke razmišljanja v oddaljenih nigerijskih vaseh. Predmet je na urniku v Združenih arabskih emiratih in v Argentini ... Na univerzi v Šanghaju vodijo poskusni projekt uvajanja de Bonovih metod v šole v 37 kitajskih provincah. Po koncu raziskave

bodo predmet predvidoma vpeljali v 680.000 šol. Velik projekt izobraževanja učiteljev poteka tudi v Indiji. Zelo se trudimo, da bi s tem začeli tudi v Sloveniji. Dr. Edward de Bono se je oktobra 2010 srečal tako z ministrom za šolstvo in šport kot z vodjo Urada za razvoj šolstva in strinjali so se, da bi bilo koristno pridobiti prostor v kurikulumu tudi za Razmišljanje, vsaj kot izbirni predmet. A pot do tja se je izkazala za daljšo in bolj ovinkasto, kot je to bilo videti na začetku. Izobraževalni sistem je zaprt, tradicionalen in samozadosten.

PREDNOSTI POUČEVANJA RAZMIŠLJANJA

Raziskave iz Velike Britanije kažejo, da poučevanje razmišljanja otrok poveča učinkovitost šolanja pri vseh predmetih za 30 do 100 odstotkov. De Bono je ravno za Veliko Britanijo razlagal, da zavrže dve tretjini učencev, ker jim razлага, da niso za šolo, da niso pametni, da ne znajo. V resnici pa se samo ne znajo igrati po pravilih, ki jih klasična, tradicionalna šola pričakuje od njih. Ti otroci so neverjetno hvaležni, ko jim predstavijo Razmišljanje. Kar naenkrat ugotovijo, da se znajo spomniti mnogo različnih možnosti, in naraste jim samozavest. V običajnem šolskem sistemu se pač podajajo informacije, znanje in izkušnje. Ker je ocenjevanje laž-

je, se pričakuje čim večja konvergentnost: »Ponovi za mano tako, kot sem jaz povedal, po možnosti z istimi besedami«. In potem se zgodi vprašanje na testu: »Pomlad je najlepši letni čas. Obkroži pravilni odgovor: da ali ne.« Čeprav se vsi rodimo kot divergentni misleci, pa naša sposobnost divergentnega razmišljanja – takšnega, ki išče čim večjo število alternativ – z vsakim šolskim letom upade. Razen, če ga spodbujamo, seveda.

Z de Bonovimi tehnikami pa v šolah ne učijo samo ustvarjalnosti, ampak tudi percepcijo. Harvardska raziskava je pokazala, da je 90-odstotno nerazumevanje zaradi napak v percepciji, ne logiki. Otroci ugotovijo, da je tisto, kar se njim zdi belo, nekomu drugemu rdeče, in da s tem ni nič narobe. V šolah ugotavljajo, da je po uvedbi Razmišljanja torej še ena prednost poleg večjega interesa in samozavesti: zelo upade število nesporazumov med učenci. Tisti agresivni fant se naenkrat ne zdi več grd, ampak ga razumejo, da išče pozornost in razumevanje, da nadoknadi kak osebnosti ali družinski primanjkljaj, na primer.

KAKO BI LAJKO NAUČILI OTROKA RAZMIŠLJATI SAMI?

De Bono ima dva sinova, prvi je arhitekt, drugi je v upravi časnikarskega podjetja Financial Times. Caspar de Bono je hud dislektik. In vseeno je svojo prvo službo našel ravno pri ča-

sopisih. Ker ga je oče naučil razmišljati. Tudi mi lahko. Pomaga, da preberemo kakšno de Bonovo knjigo, morda najboljše, da kar *Naučite svojega otroka misliti*. V Sloveniji poznam dedka, ki svojemu avtističnemu vnuku pomaga s tehniko *Šest klobukov razmišljanja* (istoimenska knjiga je prav tako prevedena), ki otroku pomaga zjasniti misli. Dovolj pa je že, da se sami starši trudimo izogniti paštem tradicionalnega razmišljanja: argumentiranju in kritiziraju, izhajjanju iz lastne resnice in zaznave ter kategoriziraju in črno-belim stališčem.

REŠITVE NAMESTO KRIVCEV

Saj veste, da se ne vzgaja z besedami, ampak z vzgledom. In če bomo mi iskali krivce namesto rešitev, jih bodo sčasoma začeli tudi otroci. Vem iz primera svojega 2,5-letnega sina, ki je po samo tednu dni bolj intenzivnega druženja z babico začel uporabljati stavke: »Kdo je to naredil?« Na primer, ko je hotel pižamico pospraviti v vrečko, obešeno na steni, pa je pred njo bil otroški voziček njegove starejše sestrice. Opomnila sem ga: »Ni važno, kdo je to naredil, pomembno je, kakšno re-

šitev imaš, da boš prišel do vrečke.« Vsakič, ko se je hotel razjeziti, češ, kdo je to naredil, sem ga samo spomnila, naj se raje sam spomni rešitve. In le dva dni zatem sem prvič slišala: »Mami, imam lesitev!« Seveda jo je vsakič tudi imel.

Prvi greh tradicionalnega razmišljanja je torej, da ves čas analiziramo za nazaj, iščemo krvce, iščemo vzroke, kritiziramo in argumentiramo. Tako je počel Sokrat in tako počnemo še danes, 2.400 let pozneje. Debatiramo in si dokazujemo, kot da bi vlekli vrv vsak na svojo stran, ne da bi opazili, da se kljub obilici pora-

biljene energije in časa nikam ne premaknemo, le globlje v blato lezemo. Pomagajmo otrokom, da sami razmišljajo o svežih idejah, o drugačnih možnostih, o novih poteh, spodbujamo jih pri tem in pohvalimo za vsako podano alternativo, četudi se vam morda zdi nerealistična.

Čeprav neuresničljiva lah-

ko pomeni odskočno desko do kakšne tretje. To je veliko bolj koristno, kot pa da jih učimo, kako je prav. Kajti »prav« nam v mnogo primerih poda samo en odgovor, in ta en po navadi zadostuje samo enemu. In ne obstaja edino pravilno zlaganje kock, edi-

na pravilna verzija Pepelke ali edino pravilno risanje oblakov. Dovolujimo, da naredijo po svoje, da uporabljajo lastne možgane, da razmišljajo.

Tudi če se bodo na primer oblekli v nasprotju z vašimi pravili, katere barve sodijo skupaj in katere ne, ali pri jedi kombinirali okuse, ki se vam ne zdijo povezljivi. Ko se igramo, se igramo, je de Bonov način življenja, vendar moram takoj dopolniti: ko pa delamo, delamo. Pravila lepega obnašanja, točnost, končati, kar si začel, spoštovanje meja drugega ... pa je tista polovica življenja, ko moramo biti disciplinirani, rutinski, če želite, in ne obstaja veliko drugih alternativ.

VSAK ZAZNAVA DRUGAČE IN NOBENO STALIŠČE NI EDINO PRAVILNO

Če je moj oče širok človek, razgledan akademik, vzornik mnogim, ki vsak teoretičen tekst začne s pojasnilom, s katerega vidika obravnava problem, ker pač ni absolutističnega pogleda, pa je moja mama osnovnošolska učiteljica iz 1950. let. Tiste avtoritativne sole, ki je bila vse svoje aktivno življenje prepričana, da je naloga otrok sedeti, poslušati in ponavljati. V šolah to vidimo še danes, vendar z vedno večjim odporom. Učitelji se pritožujejo, da otrok ne morejo več ukrotiti. Verjetno zato, ker jih želijo ... krotiti, ne pa vplesti. In prav to je naslednji nasvet. Omogočite otrokom, da sami razmišljajo, kombinirajo, poskušajo, testirajo. Več se bodo naučili na ta način, kakor pa da od njih pričakujete papagajsko ponavljanje. In z veliko večjim veseljem se bodo lotili stvari.

Odrasli smo zaradi tradicionalnega razmišljanja prepričani, da obstaja samo ena resnica. Tega nas je naučil Platon. In če je resnica ena sama, smo seveda prepričani, da je naša najbolj primerna, da mi že vemo, da imamo mi edini prav. In potem vsiljuje-

mo drugim – običajno najmlajšim, ker se edini ne morejo braniti –, kako topla naj bo voda, s katero jih kopamo, koliko hrane morajo pojesti in kako debel pulover morajo obleči. Saj veste tisto šalo, kaj je pulover. »To je tisto, kar mora otrok obleči, ko mamo zebe.« Starši zaupamo svoji lastni resnici, namesto njihovi. Ker zaupamo svoji percepciji, ne da bi upoštevali njihovo. Majhni otroci to še požrejo, večji ne.

Zelo koristno de Bonovo orodje, ki ga učimo v šolah, je SDL – stališča drugih ljudi. Namesto da mislimo, da mi vse vemo,

vprašajmo, kako na isto stvar gleda drug, v tem primeru naš otrok. Jaz svojo 4,5-letno punčko rada vprašam: »A se tebi to tudi tako zdi? Kako bi pa ti naredila? Kaj predlagаш?« Ne trdim, da naredim tako, kot pravi, rada pa slišim njen pogled. In kako pogosto jo slišim, kako v svoji glavici kombinira: »Mami, imam idejo!« Želim si, da bi moja otroka postala samostojna, ne pridna. Pridnost, ki si jo mi v resnici predstavljamo kot poslušnost in pohlevnost, ju verjetno ne bo pripeljala daleč. Morda do petk v klasični slovenski šoli, a verjetno ne do uspešnega odraslega življenja. Samostojnost pri razmišljanju in delovanju pa v tem hitrem svetu 21. stoletja zagotovo.

VSAKA STVAR JE ZA NEKAJ DOBRA. ZA NEKAJ SLABA IN ZA NEKAJ ZANIMIVA.

In še moj zadnji predlog: namesto kategoriziranja – to je prav in to je narobe, to je dobro in to je slabo, s čimer je prezeto naše tradicionalno, dialektično razmišljanje, raje uporabimo 1. lekcijo de Bonovega Razmišljanja za šolo, eno najbolj uporabnih orodij za raziskovanje sveta: PNZ – pozitivno, negativno, zanimivo. Navajeni smo črno-belega izražanja stališč, ki jih moramo za vsako ceno braniti, na primer reči: »Grozno: zunaj dežuje.« Pa je res tako grozno, če dežuje?

Za nekaj ali nekoga je to dobro, za nekaj slabo, za nekaj je lahko zanimivo kot odskočna deska, ki nas pripelje do novih idej.

Namesto da vse povprek ponavljamo samo eno ali samo drugo, se raje igrajmo: »Za kaj je sladoled dober, za kaj je slab in zakaj je zanimiv?« Dober je, ker je sladek, ker nas osveži, ker je lepih barv, ker je za nagrado. Slab je, ker se lahko prehladimo, ker škodi zobkom, ker stane denar, ker se lahko umažemo. Zanimivo bi bilo vidiči kužka, ki liže sladoled. Zanimivo bi bilo, če bi se lahko v sladoledu kopali. Zanimivo bi bilo, če bi sladoled imeli za kosilo, juho pa za nagrado. Zanimivo bi bilo poskusiti sladoled z okusom po salami.

Tovrstno razmišljanje otrokom odpira nove poti, zdi se jim zabavno in jih vključuje v svet. Poskusite ga!

